

РОЛЬ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ЇХ ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ

Олександр Крячек,

аспірант Інституту професійної освіти НАПН України,

Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0002-5810-9538>

Анотація. У публікації йдеться про актуальну проблему розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства. Аргументовано доведено, що проблема підготовки до професійної кар'єри, розвитку кар'єрної компетентності, є відносно новою для вітчизняної психолого-педагогічної науки. Позиціоновано, що використання традиційного (вербального) підходу до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з економіки підприємства не сприяє усвідомленню ними глибинно-психологічних феноменів самопізнання, визначенню ними здібностей та ресурсних можливостей особистості. Обґрунтовано, що вивчення детермінантів розвитку кар'єрної компетентності особистості сприятиме виявленню закономірностей особистісно-професійного самовдосконалення та кар'єрної успішності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства. Таким чином актуалізовано необхідність розроблення й експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов та моделі розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємства у професійній підготовці.

Ключові слова: професійна кар'єра, бакалавр з економіки підприємства, кар'єрна компетентність, самовдосконалення, вища економічна освіта, ресурсні можливості особистості.

THE ROLE OF THE CAREER COMPETENCE OF FUTURE ECONOMICS IN THEIR PROFESSIONAL FORMATION

O. Kryachek,

graduate student of the Institute of Professional Education of the National Academy of

Sciences of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

Abstract: The speech deals with the actual problem of developing the career competence of future bachelors in business economics of bachelors in business economics. The author notes that the problem of preparation for a professional career, development of career competence, is relatively new for domestic psychological and pedagogical science. The use of the traditional test (verbal) approach to the training of bachelors in business economics does not provide a complete description for the awareness of deep psychological phenomena of self-knowledge, determination of abilities and resource capabilities of an individual. Proves that the study of the determination of the development of career competence will contribute to the identification of patterns of personal and professional self-improvement and career success of future economists. For this purpose, pedagogical conditions and a model of career competence development of future bachelors in business economics were theoretically substantiated and experimentally verified.

Keywords: professional career, bachelor's degree in business economics, career competence, self-improvement, higher economic education, resource capabilities of an individual.

Підготовка майбутніх фахівців до підприємницької діяльності та кар'єрного зростання це одна з умов сталого розвитку професійної освіти і її вагомий внесок на етапах відновлення економіки в умовах воєнного стану та у післявоєнний час. Проблематика підготовки до професійної кар'єри, розвитку кар'єрної компетентності, є відносно новою для вітчизняної психолого-педагогічної науки. Побудову кар'єри більшість учених розглядають як процес професійного самовизначення. Його підґрунтям слугує «Я-концепція» особистості – своєрідне цілісне утворення, що поступово змінюється внаслідок процесу дорослішання людини, що передбачає трансформації у виборі життєвих і професійних перспектив. У наукових розвідках останніх років обґрунтовано розуміння суті професійної кар'єри у зв'язку з «основними етапами професійного становлення фахівця у вимірі соціальної й педагогічної психології, теорії і методики професійної освіти. Професійна кар'єра фахівця осмислюється як важливий показник розвитку людини в соціальній системі, пов'язаний із набуттям професійної самоідентичності, реалізацією професійної мобільності, прийняттям професійної культури, зокрема засвоєнням ціннісних орієнтацій професійної діяльності, соціальної відповідальності, безперервної самоосвіти, саморозвитку й самоактуалізації (Базиль, 2021; Орлов, 2017; Закатнов, 2016). Погоджуючись з думкою дослідників, узагальнюємо, що професійна кар'єра – це індивідуальна траєкторія життєвого та професійного шляху людини, яка проектується на етапі професійної підготовки.

Водночас, вітчизняна наука ще не досягає своєї головної мети у кінцевому результаті – це формування у випускників ЗВО, зокрема, майбутніх бакалаврів економіки підприємства чітких уявлень про перспективи своєї кар'єрної успішності, підкріплених процесами усвідомленого професійного самовизначення, що відповідають індивідуальним особливостям, здібностям і можливостям кожного, з урахуванням всіх сфер їхнього розвитку, а також, запитам сучасного ринку праці. В цьому сенсі, слід зазначити, що використання традиційного підходу до професійної підготовки економіста підприємства не дає повної характеристики для усвідомлення глибинно-психологічних феноменів самопізнання, визначення здібностей та ресурсних можливостей особистості.

Розвиток кар'єрної компетентності залежить від безлічі тісно пов'язаних між собою детермінант. Вивчення детермінації розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів економіки підприємства сприятиме виявленню закономірностей їхнього особистісно-професійного самовдосконалення та успішності у професійній діяльності й кар'єрному зростанні. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови і модель розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів економіки підприємства у процесі професійної підготовки.

У цьому контексті зазначимо, що комплекс проблем, пов'язаних із підготовкою особистості до побудови й реалізації професійної кар'єри у психолого-педагогічній теорії та практиці досліджується вченими Західної Європи, США та Японії від середини минулого століття. Формування кар'єрної компетентності вони тісно пов'язують із глобалізацією світової економіки, інформаційно-технологічною революцією, модернізацією і технізацією виробництва, стрімким розвитком інформаційних і комунікативних технологій, наголошуючи на необхідності здійснення кардинальних змін у вищій технічній школі, спрямованих на підготовку нової генерації фахівців з економіки підприємства.

Особливий інтерес для нас становлять наукові розвідки з порівняльної професійної педагогіки, що стосуються підготовки фахівців з економічних спеціальностей в інших країнах світу. Зокрема, це дослідження Л. Отрощенко «Розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у Німеччині» (2007), А. Найдьонові «Професійна підготовка економістів аграрного профілю в університетах Великої Британії» (2015), Н. Войнаровської «Підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США» (2011), В. Ільїної «Становлення та розвиток вищої економічної і бізнес-освіти Сполучених Штатів Америки у сучасних умовах» (2006). Особливий інтерес, з точки зору територіальної та історичної близькості країн, становить дослідження А. Загородньої (2019), присвячене порівняльному аналізу професійної підготовки майбутніх економістів у Республіці Польща та Україні. У цьому дослідженні здійснено порівняльний аналіз організаційно-методичних засад професійної підготовки фахівців економічної галузі у закладах вищої економічної освіти та тенденцій підготовки фахівців економічної галузі у Республіці Польща та Україні; виокремлено спільне та відмінне у підготовці фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польща та України (Перспективність, 2019). Ці роботи переважно відображають результати досліджень з розвитку професійної компетентності, але в них знаходимо і елементи інтегративності де успіх у професійному розвитку залежить від усвідомлення кар'єрного успіху майбутніх бакалаврів економіки підприємства.

Пріоритетними напрямками діяльності дослідників є турбота про майбутнє людства, пошук шляхів спільного розв'язання нових завдань вищої освіти, активізація інтеграційних процесів, забезпечення високої якості підготовки бакалаврів економіки підприємства, створення гнучкої системи доступу до неперервної освіти, розробка номенклатури економічних спеціальностей відповідно до світових стандартів, трансформація змісту підготовки бакалаврів економіки підприємства, обмін досвідом, формування єдиного європейського простору в економічній освіті.

Теоретичний аналіз наукових праць, в яких представлено результати проведених досліджень українських вчених, показав, що проблема підвищення якості підготовки майбутніх бакалаврів економіки підприємства і зокрема, на засадах позитивних ідей західноєвропейського і американського досвіду ще недостатньо досліджена, але мають місце певні зрушення. Встановлено, що підготовка фахівців економічного профілю у вітчизняних та закордонних вищих навчальних закладах має як певні спільні риси (широкопрофільна підготовка на фундаментальній основі, можливість послідовного та паралельного отримання декількох спеціальностей, усвідомленість вибору студентами професійного напрямку та зацікавленість у його реалізації, розвиток творчих здібностей, професійна спрямованість змісту навчальних програм, форми організації навчання тощо), так і особливості (побудова навчальних планів і програм, відповідність змісту навчання потребам економіки, напрями підготовки фахівців, організація різних видів практики, розподіл навчального навантаження студентів, організація самостійної роботи студентів, терміни навчання, плата за навчання, акредитація фахівців, гуманізація та гуманітаризація навчання, матеріально-методичне забезпечення, рівень інформатизації і цифровізації навчального процесу, взаємозв'язок навчальних закладів і виробничого сектора тощо).

Пріоритетними серед умов розвитку кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів економіки підприємства у системі вищої освіти України визнаються наступні:

- позитивні зміни у соціокультурній політиці;

- реформаційні процеси, що відбуваються у вітчизняній освітній системі;
- зміни в соціально-політичному та економічному житті України;
- створення педагогічних умов і психолого-педагогічних технологій та методик формування уявлень про професійний успіх, мотивації до самопізнання і саморозвитку та готовності до неперервної освіти.

Встановлено, що кар'єрна компетентність є умовою самореалізації людини, відображає знання і розуміння людиною своїх сильних і слабких сторін, здібностей, уміння передбачати перспективи свого особистісного, професійного та кар'єрного розвитку. Кар'єрна компетентність у вигляді адекватних форм професійної компетентності, відповідних життєвих навичок людини, сприяє ефективному включенню майбутнього бакалавра з економіки підприємства в різноманітні професійні та соціальні структури. Проте для досягнення цього потрібні значні зусилля, великий обсяг знань, доступ до різноманітної інформації, технічна оснащеність – інакше кажучи, за час свого професійного навчання людина, згідно компетентнісного підходу, повинна оволодіти інструментальними, міжособистісними і системними компетенціями, що входять в загальну структуру кар'єрного розвитку людини.

Залишається сподіватись, що в умовах післявоєнної розбудови системи підготовки майбутніх бакалаврів економіки підприємства проблеми формування і розвитку кар'єрної компетентності будуть займати належне місце.

Список посилань

Bazyl, L. O., Shatkovska, H. I., Klymenko, M. M., & Radkevych, V. O. (2019). Psychological and Pedagogical Features of Career Growth of Teachers of Vocational Education Institutions. *Opcion: Revista de Ciencias Humanas y Sociales*, 35 (23), 763-779. <http://produccioncientificaluz.org/index.php/opcion/article/view/30083> .

Базиль, Л. (2021). Психолого-педагогічні умови кар'єрного розвитку викладачів закладів професійної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 8 (112), 76-95. DOI 10.24139/2312-5993/2021.08/076-095

Базиль, Л., & Орлов, В. (2018). Суперечності в консультуванні з професійної кар'єри майбутніх кваліфікованих робітників. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 14-19.

Вознюк, О. В. (2010). Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін. *Науковий часопис НПУ імені М. М. Драгоманова*, 12 (22). <http://eprints.zu.edu.ua/8418/1/>

Закатнов, Д. (2016). *Теоретичні засади проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів*.

Клименко, М. (2017). *Проектування і розвиток кар'єри інженера: навчальний посібник*. Чаплинська Н. В.

Орлов, В. (2017). Кар'єрні орієнтації суб'єктів сучасної професійної школи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 13, 15-21

Загородня, А. А. (Уклад.). (2019). *Перспективність використання досвіду професійної підготовки фахівців економічної галузі Республіки Польщі в Україні: методичні рекомендації*. Педагогічна думка.

Пуцов, В. І. (2004). *Особливості навчання дорослої людини*. ЦІППО АПН України.

Семиченко, В. А. (2001). Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів. *Післядипломна освіта в Україні*, 1, 54-57

Сьюпер, Д. Е. (1990). *Просторовий підхід до кар'єрного розвитку*. Джоссі-Басс.